

до байдужості. Підвищена емоційність підлітків зумовлена статевим дозріванням та неврівноваженістю процесів збудження й гальмування.

Досить часто в підлітковому віці спостерігаються прояви, характерні для вегето-судинної дистонії. Це може бути пов'язано з переходом дитини в доросле життя. Також вегето-судинна дистонія може бути супутньою при таких захворюваннях, як артрити, бронхіальні астми тощо. Найчастіше вегето-судинна дистонія спостерігається у віці 13-15 років і в наш час є характерною для 50% підлітків.

Вегетативна симптоматика часто є проявом патологічного захисту від важкої для конкретної особистості, психотравмуючої, фрустрованої, хронічної ситуації. У підлітковому віці психіка ще не дуже стійка, а перехідний період характеризується великим стресом.

У підлітків вегето-судинна дистонія проявляється різними симптомами. Підліток з вегето-судинною дистонією стає втомленим, роздратованим, у нього поганий сон. Багатьох характеризує надлишкова агресивність, збудженість, але може бути і навпаки – в'ялість і апатія.

Усі причини, які породжують вегето-судинну дистонію у підлітків можна розділити на фізіологічні і психологічні. До другої категорії відносимо хронічний стрес, стресові ситуації різного рівня: труднощі у стосунках з батьками та однолітками, надто високі вимоги батьків, надмірне шкільне навантаження, постійне незадоволення ними, психологічні комплекси, а також дефіцит сну та перевтому, відсутність відпочинку. До погіршення проблеми призводять порушення розпорядку дня, проведення ночей за комп'ютером, куріння, вживання алкоголю.

У підлітків вегето-судинна дистонія часто супроводжується симптомами, які так чи інакше, пов'язані з депресивними станами. Вони многогранні і нестабільні: байдужість, смуток і нудьга поєднуються у підлітків з роздратованістю, тривожністю, занепокоєністю. Вони схильні до іпохондричних переживань, які виникають як спроба пояснити незрозумілі і тривожні симптоми – проблеми з серцем, дихальною системою, пам'яттю, увагою тощо. Ця патологія викликає порушення в роботі серця, судин, нервової системи і може привести до негативних наслідків в майбутньому.

Отже, період підліткового віку – один із найважливіших у формуванні особистості і характеру людини. У цей час відбуваються важливі зміни у фізичному, фізіологічному і психологічному розвитку особистості. Вегето-судинна дистонія – одна із найпоширеніших проблем із здоров'ям у підлітків. Причиною формування вегето-судинної дистонії вважають коливання гормонального фону, які викликають характерні зміни психіки підлітків, що впливають на поведінку і взаємини іншими людьми. Емоційні переживання, які провокують реакцію вегетативної нервової системи є важливим фактором виникнення вегето-судинної дистонії у підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: дис. ...д.п.н.: 19.00.07 / Булах Ірина Сергіївна; Націон. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2004. – 581 с.
2. Вейн А. М. Вегетативные расстройства : клиника, лечение, диагностика / под ред. А. М. Вейна. – М. : Медицинское информационное агентство, 2000. – 752 с.
3. Внутрішня медицина: Терапія: Підручник / Н. М. Середюк, І. П. Вакалюк, О. С. Стасишин та ін. — К.: Медицина, 2007.— 688 с.
4. Голубева В. Л. Вегетативные расстройства: клиника, лечение, диагностика : руководство для врачей / под ред. В. Л. Голубева. – М. : Медицинское информационное агенство, 2010. – 637 с.
5. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія / В.П. Кутішенко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 124 с.
6. Леженко Г. О. Вегетативні дисфункції у дітей. Патогенез, діагностика і терапевтична тактика / Г. О. Леженко, О. Є. Пашкова // Дитячий лікар. – 2011. – № 4. – С. 20 – 32.
7. Майданик В. Г. Вегетативні дисфункції у дітей / В. Г. Майданик // Педіатрія, акушерство і гінекологія. – 1998. – № 4. – С. 5 – 11.
8. Яничев П. И. Субъективные модели прошлого и будущего в подростковом и юношеском возрасте // Наш проблемный подросток. – СПб., 1999. – С. 50-60с.

Джінджириста О.

Науковий керівник – к. філ. н. Куца Л. П.

РОЛЬ КАЗОК І. ФРАНКА У РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Одним із видатних українських представників творення дитячої казки є Іван Франко. У своїх дитячих книжках він яскраво-барвистою, дохідливою, дитячою мовою засвідчує про існування справедливості, барвистої краси, творення добра та інших добродієв. Іван Франко робить геніальний висновок: «Казка вчить дітей замилювання до чесноти».

Іван Франко дуже любив дітей, він говорив: "Життя мені мало всміхалося, а діти були тим весняним сонячним промінням, яке зігрівало моє серце". Саме для них, найменших, Каменяр написав чимало творів, але особливого значення надавав казкам-байкам як найбільш доступній формі викладу й сприймання. Адже в казковій одежі, в алегоричних обрядах, на думку письменника, можна краще донести до дитячої уяви велику

правду людного буття, розбудити в малят цікавість та уяву до явищ природи, навчити ненавидіти зло й несправедливість, сміятися і думати [4, с. 42].

Він перший в українській літературі звертається у своїх творах до дітей. Починаючи з 1890 року, Франко активно працює в галузі літератури для дітей. Він пише низку казок, які друкує переважно у львівському журналі «Дзвіночок» [1, с. 90]. Його діяльність в галузі дитячої літератури якнайтісніше пов'язувалася з суспільно-політичними та педагогічними поглядами і йшла в двох напрямках: як критика і теоретика та як автора дитячої книжки. На його думку, дітям потрібно такі твори, які «образують розум і дух і становлять, таким чином, здоровий корм душі». Також він вважав, що велике значення в літературі для дошкільнят має сила емоційного впливу на дітей, вміння викликати естетичні переживання, хвилювання.

Мета магістерської роботи — вивчити, узагальнити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність вплив казок Івана Франка на розвиток зв'язного мовлення та творчої уяви.

Актуальність дослідження. Дослідники відзначають, що розвиток в дошкільному періоді творчих здібностей, постійне вдосконалення мовних навичок, оволодіння літературною мовою є необхідними компонентами освіченості та інтелігентності надалі, тому формування зв'язності мовлення, розвиток вміння змістовно і логічно будувати висловлювання є однією з головних завдань мовного виховання дошкільнят. Це зумовлено насамперед її соціальною значимістю і роллю у формуванні особистості.

Літературна казка розглядається як важливий засіб виховного впливу на особистість дошкільника, оскільки її вважають скарбницею культури, джерелом знань та потужних вражень, ознайомлення з незвичайним, фантастичним. Видатний психолог О.Кононко називає казку хоч й не головним, проте важливим учителем, провідником по життю. Вона пише: «Стара й сучасна, вітчизняна та зарубіжна, різна за жанрами, ілюстрована, дитяча і доросла – вона важливий складник дитячої субкультури, її уособлення і натхнення» [3, с. 98]. Результатом читання казок є удосконалення розуму, облагородження серця, розвиток емоцій дітей. Також казка допомагає дитині оволодіти мовленням і розвинути творчу уяву.

Але в останнім часом спостерігається падіння інтересу до казки, до книжки, до читання загалом, втрачається усвідомлення ролі книжки в нашому житті. Знижується роль сім'ї у залученні дитини до читання казок. Сьогодні дорослих все більше цікавлять комп'ютерні технології, а читання для дітей і самими дітьми замінюється переглядом телепередач. Саме через це в суспільстві постає проблема літературної освіти дітей дошкільного віку, а звідси – і проблема готовності дошкільних навчальних закладів, вихователів, родини і батьків до роботи з дитячою книжкою, з казкою. Важливою проблемою є розвиток стійкого інтересу дошкільнят до казок, формування в них початкових уявлень про роль казки в житті людини.

На запитання оповідача казки І.Франка «*Байка про байку*», навіщо діти слухають казки, якщо вважають їх неправдою, маленькі слухачі здивовано відповіли: «Нащо слухали? — Бо цікаво». Та й насправді, діти ніколи не будуть слухати того, що їх не захоплює, не цікавить. «...Цікавим є те, що знаходиться в проміжку двох крайностей – між порядком і свободою, між достовірністю і неймовірністю, між логікою і парадоксом, між системою і випадком», – стверджує Михайло Епштейн і узагальнює, що природа цікавого складає «гра між двома полюсами однієї модальності, можливим і неможливим...». В казці в нерозривному зв'язку сплітаються: правда і вигадка, фантастика і реальність, життя і смерть. Однак, мабуть, найбільше цікавить дитвору в казці не вигадка як така, а специфічна форма її подачі. Як вдало підмітив І.Франко: «...не тим цікава байка, що говорить неправду, а тим, що під лушиною тої неправди криє звичайно велику правду». Саме велика правда життя і найбільше вабить до себе, а пізнання її породжує численні дитячі «чому?». Проте Іван Франко застерігає: «гола, повна правда життя – то тяжка страва...Дітям не можна давати її так, як старшим, треба приготувлювати її в ріденькім стані, в образках» – у своєрідних, казкових шатах. Мабуть, саме тому І.Франко й обрав цей жанр, а точніше, цю жанрову модифікацію, komponуючи власні твори для дітей.

У першій частині твору «Байка про байку» є стаття про специфіку літератури для дітей, де І. Франко відзначає, що розмова з дітьми дошкільного віку має свої особливості, зумовлені дитячою психологією:

« — А як ви думаєте, любі мої... Чи маленьким дітям можна давати їсти твердий хліб, волову печеню, капусту?

- Ні. Вони б від того занедужали, їм дають кашку на молоці.

— От і бачите! Гола, повна правда життя — то тяжка страва. Старші можуть заживати її, вона для них смачна і здорова. Але дітям не можна давати її так, як старшим, треба приготувлювати її в ріденькім стані, в образках, у байках. І вони так приймають її».

Саме з цих слів письменника, ми розуміємо що не будь-яка вигадка цікава дітям, хвилює їх, а лише та, яка близька до правди життя, та яка бере свої коріння з реальних подій. Дітей не зацікавить розповідь про те, що Вовк літає в повітрі, а Лис плаває у воді, — це буде здаватися їм нісенітницею. А коли образи тварин є алегоріями і за ними криється те, що зустрічається в людських взаєминах, — така казка і схвилює, і багато чого навчить. Тому цілком виправданими у казках є вигадка, фантастика, домисел. Елементи фантазії й вигадки розвивають і збагачують дитячу уяву, вражають своєю незвичайністю, хвилюють дитину. Але, незважаючи на

фантастичну форму, казка повинна поглиблювати у дітей розуміння навколишнього життя, знайомити з природою й суспільством, виробляти розуміння людських характерів і формувати власні якості дитини.

Франко надавав казковому жанру особливого значення у вихованні дитини. Він хотів, щоб казка була для малих слухачів засобом пізнання дійсності. Тому діти знаходять у сюжетах Франкових казок найрізноманітніші вияви життя і самі не помічаючи вчаться давати їм оцінку. Читаючи казки Франка, в яких караються пройдисвіти, хижаки і злочинці (Лиси, Вовки, Ведмеді, Сиви), діти одержують моральне задоволення. Вони вчаться активно реагувати на будь-яке зло, заподіяне людям, ненавидіти гнобителів, насильників і лицемірів, пронизаються любов'ю і співчуттям до знедолених, що виступають в алегоричних образах Іжаків, Волів, Коней.

Через усі казки Франка проходить ідея боротьби між слабкими і сильними, добрими і злими, чесними і підступними, що зумовлювала і відповідний розвиток подій та їх розв'язку, в якій обов'язково звучить перемога добра над злом і торжествує добре начало.

На матеріалі народної творчості письменник збагатив дитячу літературу низкою цікавих казок, доступних дітям дошкільного віку. Франко є автором таких загальновідомих казок, як «Лис Микита» (1890), «Киця» (1891), «Лисиця-сповідниця» (1891), «Медвідь» (1894), «Лисова пригода» (1894), а також збірка «Коли ще звірі говорили» (1899), яка містить 20 казок, запозичених і перероблених письменником з фольклору інших народів—російського, німецького, індійського, грецького, сербського [2, с. 98].

Висновки. Літературні казки І. Франка естетично виховують дітей дошкільного віку, чому сприяє і їх цікавий сюжет, з гострими конфліктами і раптовими розв'язками, народний гумор і фантазія, що посилюють емоційність сприймання творів, влучні прізвища героїв, що стали прозивними (Лис Микита, Ведмідь Бурмило, Кіт Мурлика тощо). У казках Франка прославляється честь і дружба, взаємопідтримка в обороні скривджених і слабких. Характерно, що казки показують перемогу тих, хто обстоює справедливую справу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література: навч. Посібник / Л. М. Кіліченко. – К.: Вища школа, 1988. – 264 с.
2. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література / Л. М. Кіліченко, П. Я. Лещенко, І. М. Проценко. – К.: Вища школа, 1979. – 332 с.
3. Кононко О. Художня література / Олена Кононко // Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. - К.: Ред. журн. "Дошкільне виховання", 2003. - С. 149-152.
4. Павлів І. Літературні казки. Іван Франко—казкар (збірка «Коли ще звірі розмовляли»). Дитинство письменника / Ірина Павлів // Бібліотечка «Дивослова». – 2013. – № 7/8. – С. 41-46

Палій І.

Науковий керівник – к. п. н. Шевченко О.М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ САМОПОВАГИ У СТАРШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Постановка проблеми. Процеси демократизації й гуманізації в українському суспільстві, інтеграція в європейське і світове співтовариство потребують визначення пріоритетів виховання сучасної молоді на основі гуманістичних цінностей. Це вимагає створення і використання нових виховних технологій, спрямованих, зокрема, на розвиток самоповаги, що включає ціннісне ставлення особистості до себе, позитивне самосприйняття та самоставлення, уміння об'єктивно презентувати себе і свої досягнення.

Мета статті проаналізувати та дослідити соціально-психологічні чинники розвитку самоповаги у юнацькому віці.

Стан дослідження. До визначення сутності самоповаги, особливостей її прояву зверталися мислителі античності (Аристотель, Платон, Протагор, Сократ), середньовіччя (П. Абеляр), відродження (Я. Беме, Е. Роттердамський), нового часу (І. Кант, Г. Гегель), марксизму (К. Маркс), ідеалізму (Д. Юм), християнського ідеалізму (М. Бердяєв, М. Лосський, Д. Мережковський, В. Соловйов). Проблема формування самоповаги молоді посідає важливе місце в творчості українських філософів минулого (І. Калиновський, Г. Сковорода, П. Юркевич). Проблема самоповаги вивчалася й сучасними філософами (О.Золотухіна-Аболіна, В. Лозовий, О. Стасевська, М.Панова, В.Табачковський, М. Тофтул).

Сучасних представників різних психологічних шкіл об'єднує погляд, згідно з яким самоповагу визначають як ставлення особистості до самої себе, так і визнання її оточуючими. Ставлення особистості до себе у контексті «Я-концепції» досліджували Е. Аронсон, Р. Бернс, У. Джемс, С. Купереміт, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, З. Фрейд, Т. Шибутані; стосунків з іншими – В. Блумкін, О. Лазурський, Л. Виготський, С. Рубінштейн; самоефективності – А. Бандура; самоставлення – В. Столін, І. Чеснокова, Р. Шакуров, самосвідомості та самооцінки – І. Дерманова, І. Кон, Н. Лебедева, О. Соколова; самосвідомості – О. Кононко; як складник гідності – І.Бех, Н.Ємузова, О.Чуб.

Виклад основного матеріалу.